

Ildeşler!.. Adamçylygyňyzy goraň, möýleşmäň!.. / satiriki hekaýa

Category: Hekaýalar, Kitapcy, Satiriki hekaýalar

написано kitapcy | 22 января, 2025

Ildeşler!.. Adamçylygyňyzy goraň, möýleşmäň!.. / satiriki
hekaýa ILDEŞLER!.. ADAMÇYLYGYŇYZY GORAŇ, MÖÝLEŞMÄŇ,
IÇÝANLAŞMAŇ!..

Gadym-gadym zamanlaryň birinde düýbi tabak şekilli dünýäniň bir ýerinde çar tarapyny dag, ortasyny bag gurşap alan, suwlary şildirdäp, asmany güldürdäp duran bir ýurt barmysyn. Dünýäniň hemme ýerinde bolşy ýaly, bu ýurtda-da adamlardan başga hem janly-jandar bolupdyr. Elbetde ol janly-jandarlaryň arasynda süýrenijilerem, zäherli mör-möjeklerem, möýlerem bolupdyr. Ýöne bular başga ýerdekilerden ne-hä az, ne-de köp bolanlygy üçin hiç kimiň gözüne ilmändir.

Ýurduň başynda biri bolupdyr. Oňa «Başbaý» diýipdirler. Ol ýurtda başbaýlyk saýlaw esasynda bolupdyr. Başbaý bolasy gelenler dalaşgärligini bildiripdir, saýlawçylaram olaryň içinden has mynasybyny başbaý saýlapdyrlar. Haýsy dalaşgäriň alan sesi köp bolsa, şolam başbaý bolupdyr.

Ine, şeýdip itenekleşip-çokanaklaşyp wagtlaryny geçirip ýörkäler, ýurtda haýran galdyryjy üýtgeşme bolup geçipdir. Süýreniji jandarlar, zäherli mör-möjekler gün-günden köpelip başlapdyr. Ýylanlar, içýanlar, kyrkaýaklar, möýler, kelpezeler hem-ä gün geçdigi saýy köpelipdir, hemem öňküsinden has ulalyp ers-mers bolup gidiberipdir. Ýylanlar tanap ýaly uzapdyr, ýogynlygy hem töňňe ýaly bolupdyr. Möýler ulalyp gidişine öýüň ululygyna ýetipdir. Daýawlaşan kelpezeleriň ýaňy doglan çagasy-da krokodilden uly bolupdyr. Kyrkaýaklar ýolagçy otlulary ýaly uzyn, ýarganatlaryň ganaty çadyr ýaly uly bolupdyr.

Akylly-başly, köpi gören tejribeli kişiler muňa garşy çäre tapmak üçin kelle agyrdypdyrlar, ýöne bu howply jandarlaryň näme sebäpli günbe-günden köpelyändigini bilip bilmändirler. Ýagdaý munuň bilenem gutaraýmandyr. Bu howply jandarlar adamlary çakmaga, dişlemäge we zäherlemäge başlapdyrlar. Geň galmaly ýeri, olaryň çakýan adamlary ölmändir. Ölmeden geçen, gaýtam adamlaryň endamyna ýaýran zäher beýnisini humarladyp, olaryň ýarym ukuly ýagdaýda goýýarmysyn.

Ol şeýle bir şirin lezzet beripdir welin, bu zäherden endamyna ýaýran kişi derrew muňa öwrenip gidiberenmiş. Şeýdip adamlar özlerini ýylanlara we içýanlara çakdyrmasa, kyrkaýaklara we möýlere sokdurmasa, kelpezelere we ýarganatlara ganyny içdirmese oňubam bilmändirler. Bu zäheriň berýän keýpi aýdardıyer ýaly dälmişin. Zähere öwrenşenler, bu keýpden hiç doýup bilmändir, her gün öňküsinden has köp we has köp isleýärlermişin. Öň hepdede bir gezek özüni zäherledýänler, soňabaka günaşa, has soňra günde birnäçe gezege geçip gidipdir.

Aňy çala işlemäge ýaraýan, kellesi azajygam bolsa şygrydaýan we ýüregi atyň kellesi ýaly kişiler adamlary nädip şu ýylan-içýan belasyndan halas edip bolarka diýip çykalga gözläpdir. Şol bir wagtyň özünde özlerini zäherledip keýp alyp ýörenler bu pikire garşy durupdyr. Şonuň üçinem ýurduň adamlary öz aralarynda ikä bölünipdir.

Elbetde, başga-da bölünişikler az bolmandyr, ýöne bölünişik esasan şol iki toparyň arasynda, ýagny ýylan-içýanlaryň zäheriniň peýdalydygyny öňe sürýänler bilen onuň zyýanlydygyny aýdýanlaryň arasynda bolupdyr.

Ýarganatlar, möýler, içýanlar we kyrkaýaklar adamlary sokmagy ýygjamlaşdyrдыgyça, zähere öwrenişýänlerem köpeliberipdir,

beýlekileriň hatary bolsa gün geldigiçe keliň saçyna dönüp azalyberipdir.

Ynha, şeýdip geldim-gitdim oýnap ýörkäler, bu zähere öwrenşenleriň soňabaka el-aýaklary, ýüz-gözleri dagy üýtgäp başlaperipdir. Özlerini ýylana sokdurýanlaryň günde biraz hamy gögeripdir, synasy uzapdyr, kellesi kiçeňkirläpdir, biraz wagt geçensoňam başbitin ýylana öwrülipdir. Munuň bilenem çäklenmän ýylan ýaly süýseneklemäge başlapdyrlar, görenini çakmaga, zäherlemäge çalşypdyrlar. Bir toparynyň barmaklary, dyrnaklary, el-aýaklary inçelip uzapdyr, täzedden el-aýak çykypdyr, şeýdip-şeýdibem günleriň bir günü ullakan möýe öwrülip duruberenmiş. Hasam beteri olar adamlara topulýarmyş. Şeýlelikde olardan awunan adamlaram ganlaryna ýaýran zäheriň täsiri netijesinde ýylanlaşyp, içýanlaşyp, ýarganatlaşyp, soguljanlaşyp başlapdyr.

Ikinji toparyň adamlary ynsan keşbini saklap galmaklyk:

– Ildeşler!.. Adamlygyňyzy goralyň, möýleşmäliň, içýanlaşmalyň!.. – diýip arman-irmän wagyz-nesihat edipdir, gynansak-da olara gulak gabardan bolmandyr.

Gaýtam, awy-zäher endamyna siňip gidenler çendenaşa köpelip-örňäp gidendikleri üçin:

– Haýynlar, ikiýüzlililer!... – diýip, ol görgülilileriň öz üstüne sürünipdirler.

Adam sypatyny gorap saklaýanlar gitdigiçe azalypdyr welin, günlerde bir gün ol ýurtda adamyň düýbi-teýkary bilen ýok bolmagyndan gorkup başlapdyrlar.

Başbaýlyga saýlaw döwri golaýlaşanda, köpçülik hem olaryň tarapynda bolandygy üçin ýylan-içýanyň, ýarganatyň, möýüň sypatyna girenler kimi saýlasa, şolam ýurda başbaý bolarmyşyn. Ol ýurtda öňdebaryjy progressiw adamlar hem ýek-tük bolanmyşyn.

Olar «Bu başymyza gelen bela nämekä? Mundan ildeşlerimizi nädip halas edip, nädip gorap bolarka?» diýip kelle döwmäge başlapdyrlar. Her kim özüçe bir teklip orta atypdyr. Kimsi:

– Zähere öwrenşip mahluklaşyp gidenleri, möýleşenleri indi adam hasap edip bolmaz. Olarda ne adam tüýi bar, ne-de sypaty... Şonuň üçinem olar başbaý saýlawlaryna gatnaşmasynlar!.. – diýipdir.

Her näçe sypaty adama meňzemese-de, olaram ilki adam bolup doguldylar ahyry ýogsa. Çünki olaryň çagasy doglanda ýene-de adam bolup doglarmyşyn. Ganlaryna zäher goşulmasa, mydama adam

sypatynda-da galypdyr.

Ýurduň az sanly aň-düşünjeli adamlarynyň käbiri bolsa:

– Adam sypatynda galmak üçin nahary çarşak bilen iýmeli!.. – diýipdir.

«Ütükli jalbar geýmeli», diýenlerem, «Günde sakgalyňy syryp durmaly» diýenlerem bolupdyr. Ýöne bu görülyän çäreleriň hiç biri adamlaryň adamçylyk sypatyny saklamak üçin ýeterlik bolmandyr.

Soň ol ýurduň progressiwleri «Geliň, bolmasa başga ýurtlara-da syn edip göreläň. Ol ýerlerde-de biçüwini, galybyny, içini-daşyny üýtgedip ýörenler barmyka? Bar bolsa näme edýärlerkä? Munuň nädip oňüni alýarlarka, gidip göreläň, hany!» diýipdirler. Diýişleri ýaly-da, başga ýurtlara gidip, ol ýerleriň adamlaryny öwrenipdirler. Soňra daşary ýurtlarda öwrenen zatlaryny öz ýurdunda amal edip, ildeşlerine peýda getirmek üçin maşgalasynyň arasyna dolanypdyrlar. Ýene-de öňküleri ýaly her kim bir pikir öňe sürüpdir. Käbiri: «Öýleriň penjirelerini has uly edeliň!» diýse, käbiri: «Başga ýurtlardan nusgalyk adamlary getireliň!» diýipdir, käbirleri bolsa: «Özümiziňkileri daşary ýurtlara ugradalyň!» diýipdir. «Günde üç gezek ýokary bökmeň gerek» ýa-da «Düşekde çep tarapyňa ýatmaly» diýýänlerem barmyşyn. Şonça adamyň içinde kellesini has gowy işleden biri çykyp:

– Meni diňläň – diýipdir. – Men süýrenijileriň, mör-möjekleriň näme üçin ösüp-örňäp barýandygyna düşündim. Ýer togalagyndaky başga ýurtlary synlap, bir zady anykladym.

Şemal öwüsýär welin, salkyn howa süýrenijilerer we mör-möjeklere gowy ýaraýar, şondanam ösüp-örňäp barýarlar. Bir alajyny tapyp şemal öwüsmez ýaly etmeli. Adatça bu şemal gündogar tarapdan öwüsýär. Gezen-gören ýerlerimde gördüm. Gündogardan öwsen şemala bent bolup duran daglaryň eteginde ýerleşen ýurtlarda bizdäki ýaly zatlar bolanok. Geliň, hemmämiz bir çukura tüýküräkgetdin, iş işden geçmänkä gündogardan öwsen şemalyň oňüni ýapalyň. Ýogsam bolmasa, bu gidişimiz bilen erte-birigün uçdantutma adam sypatymyzy ýitirip, ýylan-içýana öwrülýäris.

Onuň bu sözünü makullanlaram bolupdyr, garşy gidenlerem tapylypdyr, ýaňsylanlaram tapylan durmandyr...

Her niçigem bolsa, ony makullanlar bilini bek guşap zyýanly süýrenijilere, möýlere, kelpezelere we ýarganat sypatlylara garşy söweşe giripdir. Bu söweş juda aldym-berdimli we

gandöküşikli söweş bolupdyr. Çünki şol wagtyň başbaýy hem güýji agdyklyk edýänleriň tarapyny tutupdyr.

Bu ýurduň daş-töweregi daşarky duşmanlardan goranmak üçin galyň diwarlar bilen gurşalan eken. Gala diwarlarynyň dört tarapda derwezesi bolupdyr. Ýurduň adamlary gündogar tarapdaky derwezäni kilitlemäge çalyssa, beýleki toparam kilitlemeziğe çalyşypdyr.

Adamlar derwezäni içerden itip, beýlekiler daşardan ýapdyrmajak bolup direnişip garabaşlaryna gaý boluşlaryna, gan dagy sil bolup akyppdyr. Ahyrsoňy içerdäkiler ýeňiş gazanypdyr, gündogar derwezäni mäkäm ýapypdyrlar. Beýlekilerem daşynda galyberenmiş. Bu pikiri öňe sürüp üstünlik gazanan kişi ýurda başbaý bolupdyr. Ol ildeşlerine:

– Dagy-duwara şu derwezäni açmaga milt edäýmäh! Bir gezek açsaňyz, soň eýgerip bilmersiňiz. Bu derweze gaty howply, ýekeje barmak yş berseň, soň bir gün doly açylmagy mümkin. Günler geçiberipdir. Ynha, bir günem ol paýhasly kişi aradan çykypdyr. Onuň ornuna saýlaw bilen ençeme başbaý gelip-geçipdir.

Ösüp-örñemesiniň soňuna sogan ekilenem bolsa, ýurduň her ýerräginde mydamky bolşy ýaly süýrenijiler we beýleki mörmöjekler bolanmyş, ýöne gündogar derwezäniň kilitlenip, şemal öwürmesiniň öňi alynandygy üçin olar öz boluşlaryndan artyk ulalyp we köpelip bilmändir.

Şeýdip itenekleşip-çokanaklaşyp ýörüşlerine, başbaýlyga dalaşgärleriň arasynda «men saýlanaryn», «sen saýlanarsyň» diýen ýaly garpyşyklar başlapdyr. Dogrusyny dogry aýtmaly, başbaýlyga dalaşgärleriň hiç birem adamlaryň täzedan möýleşmegini, içýanlaşmagyny islemändir.

Islemeýänem bolsalar, näme etsinler, saýlawda sesem gazanmak gerek ahyryn. Şol döwrüň başbaýy oturyp kän oýlanyp-ölçeripdir, ýene bary-ýogy üçje sany ses gazansa, saýlawda ol ýeňiş gazanyp biljek ekeni.

– Men şu derwezäni üç seslik açayyn!..

Diýşi ýaly edibem başbaýlyk kürsüsini başgalara bermändir. Muny gören beýleki dalaşgärler özlerine ses berjekleri içeri salmaga başlapdyrlar. Elbetde, olaram derwezäniň tutuşlaýyn açylyp, daşyndakylaryň içeri girmegini islemändir. Şonuň üçin özlerine gerekli on sesi almak üçin derwezäni açypdyrlar.

Şol bir wagtyň özünde derweze açylyp gidibermesin diýip öz adamlaryna derwezäni içinden itdiripdirler. Derweze on seslik,

ýüz seslik, müň seslik açylyp-açylyp, ahyr bir gün düýpli açylypdyr.

Habary kimden alalyň? Başbaýlardan alalyň. Olaram derwezäniň haňlap açylyp galmagyny islemeýändigini üçin:

– Tijeniň, içinden itiň! – diýip, öz adamlaryna görkezme bererlermiş.

Içinden itekläp, daşyndan itekläp duruşlaryna, derweze öz-özünden eýläk-beýläk yrgyldamaga başlanmyş. Ine, şol wagtdan bäri ol ýurtda gündogar tarapdaky derweze iki tarapa yrgyldap duranmyş, ýöne başbaýlaram arman-ýadaman:

– Gaýrat ediň, ildeşler, çydaň!.. – diýip, gygyryp ýörlermiş... («Çydaň, ildeşlerim» eserinden). Satiriki hekaýalar